

Negatieve plichten: recept tegen armoede?

**Een onderzoek naar de normatieve kracht van negatieve plichten in de theorie van
Thomas Pogge over morele verantwoordelijkheid voor armoede in de wereld**

Bachelorscriptie Wijsbegeerte, eindversie

Suzanne van den Eynden

Studentnummer 3353494

Juni 2012

Begeleider: Prof.dr. Marcus Düwell

Samenvatting

De hedendaagse politiek filosoof Thomas Pogge stelt in zijn boek *World Poverty and Human Rights* dat individuen en staten in rijke westerse staten schuldig zijn aan en daarmee moreel verantwoordelijk voor de armoede in de wereld. Mondiale instituties zoals de Wereldbank, de Europese Unie en de Verenigde Naties en de mondiale regels op het gebied van onder meer handel en leningen benadelen arme, zwakkere staten structureel. Deze instituties en iedereen die betrokken is bij de inrichting en het in stand houden ervan, schenden daarmee de mensenrechten van diegenen die als gevolg van die structuren en instituties geen toegang hebben tot basisgoederen zoals voedsel, schoon drinkwater, kleding en onderdak. Volgens Pogge schenden instituties daarmee hun negatieve plicht om anderen geen kwaad te doen; een grotere zonde dan het schenden van de positieve plicht om een ander te helpen, zoals hulp aan arme staten doorgaans wordt opgevat. Via instituties zijn rijke staten en individuen dan ook moreel verantwoordelijk voor de armoede in de wereld en moreel verplicht om daar wat aan te doen. Hiervoor is het niet langer nodig dat zij voldoen aan hun positieve plicht om mensen te helpen; wat volstaat is het stoppen met het schenden van de negatieve plichten.

In dit paper ga ik in op twee belangrijke uitgangspunten van de theorie van Pogge: namelijk dat negatieve plichten zwaarder wegen dan positieve, en dat negatieve plichten voldoende normatieve argumenten bevatten om rijke staten te verplichten tot het realiseren van fundamentele veranderingen in de manier waarop de wereld is georganiseerd. Ik verdedig in dit paper de stelling dat positieve plichten zijn niet alleen verdedigbaar, maar ook noodzakelijk als argument voor de stelling dat staten en individuen morele verantwoordelijkheid dragen ten aanzien van medemensen in arme staten die doorgaans op grote fysieke afstand van het westen liggen. De op louter negatieve plichten gefundeerde theorie van Pogge bezit onvoldoende sterke normatieve argumenten om de verantwoordelijkheid van rijke staten en individuen voor armoede en hun verplichting tot armoedebestrijding aan te tonen.

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Hoofdstuk 1: Instituties en mondiale rechtvaardigheid	7
1.1.Menselijke bloei	7
1.2.Mensenrechten	7
1.3.Hoe de internationale orde individuen schaadt	9
1.4.De rol van de nationale staat	10
Hoofdstuk 2: Rechten en plichten	12
2.1.Negatieve en positieve rechten en plichten	12
2.2.Negatieve plichten volgens Pogge	15
Hoofdstuk 3: Kan Pogge zonder positieve plichten?	17
3.1.De plicht om te helpen	17
3.2.Het gewicht van negatieve plichten	18
Conclusie	22
Literatuurlijst	24

Inleiding

In de introductie van *World Poverty and Human Rights* constateert Thomas Pogge (1953) dat nog steeds de helft van de wereldbevolking in armoede leeft ondanks de technologische, economische en morele vooruitgang in de wereld¹. Hij concludeert dat we ons niet moreel verantwoordelijk voelen voor het feit dat er jaarlijks 18 miljoen mensen overlijden aan de gevolgen van armoede; als we die verantwoordelijkheid wél zouden voelen, zou immers niet alleen het toch al rijke deel van de wereldbevolking hebben geprofiteerd van de genoemde ontwikkelingen. Volgens Pogge liggen hieraan twee hardnekkige vooroordelen ten grondslag: namelijk dat de armoede elders geen punt van morele zorg voor mensen in rijke westerse staten zou zijn, en dat ons gedrag niet bijdraagt aan de armoede in de wereld.

In zijn boek verdedigt Pogge de stelling dat nationale en internationale instituties en iedereen die een rol speelt bij het vormen, functioneren en in stand houden hiervan, bijdragen aan armoede en daarmee moreel verantwoordelijk zijn voor de mondiale ongelijkheid. De manier waarop de wereld momenteel is georganiseerd, zorgt ervoor dat miljoenen mensen geen toegang hebben tot de basisgoederen die nodig zijn om een enigszins bevredigend leven te leiden, zoals voedsel, schoon drinkwater, kleding en onderdak. De heersende opvattingen ten aanzien van plichten spelen volgens Pogge daarbij een belangrijke rol. Het garanderen van genoemde basisgoederen wordt namelijk doorgaans als actieve hulp en daarmee als *positieve* plicht beschouwd die we hebben ten aanzien van anderen. Pogge stelt echter dat instituties met het schenden van die mensenrechten falen om aan hun *negatieve* plicht te voldoen: namelijk de plicht om anderen geen schade toe te brengen. Negatieve plichten doen volgens hem een groter moreel appèl op mensen dan positieve plichten en leiden volgens zijn interpretatie in voldoende mate tot noodzakelijke ingrepen die een meer 'positief' karakter hebben, zoals actieve bescherming door de overheid of voedselhulp. Het feit dat wij dergelijke plichten opvatten als een moreel minder sterke positieve plicht in plaats van de negatieve plichten die het in wezen zijn, is volgens Pogge een van de belangrijkste oorzaken van het feit dat rijke staten steeds rijker worden, en arme staten op hetzelfde niveau blijven of zelfs armer worden. Om een einde te maken aan de armoede in de wereld hoeven wij ons niet meer te vermoeien met allerlei ingewikkelde positieve plichten; het is eenvoudigweg voldoende wanneer we ophouden met het schenden van het schaden van mensen.

Als grote schuldigen van het bestaan van onrechtvaardige instituties wijst Pogge nationale staten aan, en indirect de individuen die tot de nationale staten behoren. Gewone burgers kunnen dan ook wel degelijk het verschil maken. Omdat het voor ons individuen erg moeilijk is om zich te onttrekken

¹ Thomas Pogge. *World Poverty and Human Rights (second edition)*. Cambridge/Malden: Polity Press, 2008

aan de onrechtvaardige instituties of op korte termijn een fundamentele verandering te realiseren, moeten we doen wat we wél kunnen: compenseren voor onze wandaden en de mensen die te lijden hebben onder de instituties waar we zelf mede verantwoordelijk zijn, ondersteunen. Als voorbeeld noemt Pogge het steunen van organisaties die in arme staten werken aan de het bestrijden van de gevolgen van armoede.

Volgens Pogge bevat het argument dat westerse landen massaal hun negatieve plichten schenden voldoende normatieve kracht om hen te verplichten tot het nemen van hun verantwoordelijkheid en het veranderen van de manier waarop instituties zijn ingericht. De positieve plicht om te helpen is niet langer nodig; het besef dat wij anderen kwaad doen bevat dan voldoende normatieve argumenten om ons aan te zetten tot vergaande vormen van bijvoorbeeld ontwikkelingssamenwerking en investeringen in arme staten. Vanuit onze negatieve plicht om anderen niet te schaden en om het kwaad dat we hebben aangericht goed te maken, zijn we moreel verplicht ons in te zetten voor een wereld waarin ieder mens toegang heeft tot basisgoederen. Onze relatie met de armen moet daarbij niet meer het karakter hebben van een hulprelatie². Wat nodig is, zijn institutionele hervormingen die de noodzaak tot hulp verminderen.

De individuele giften aan hulporganisaties die zich inzetten voor armoedebestrijding zouden als gevolg van de visie van Pogge waarschijnlijk exploderen: volgens Pogge is het een van de manieren waarop individuen kunnen compenseren voor het kwaad dat de instituties, waar zij mede verantwoordelijkheid voor dragen, aanrichten.

In dit paper stel ik mij ten doel te onderzoeken of de op negatieve plichten gebaseerde theorie van Pogge inderdaad voldoende normatieve kracht bezit om mensen in rijke westerse staten moreel verantwoordelijk te beschouwen voor de armoede in de wereld, en daarmee om hen te verplichten tot het realiseren van fundamentele veranderingen in de wereldorde en armoedebestrijding. Eerst bespreek ik de manier waarop Pogge tot zijn rechtvaardigheidstheorie komt. Daarbij ga ik in op de rol van mensenrechten, de manier waarop volgens Pogge instituties schuldig zijn aan de huidige mondiale ongelijkheid en de rol van de nationale staat als belangrijkste actor in Pogge's theorie. In het tweede hoofdstuk bespreek ik het conceptuele verschil tussen negatieve en positieve plichten en de manier waarop Pogge deze plichten toepast in zijn theorie. Vervolgens behandel ik aan de hand van verschillende auteurs de vraag of Pogge's prioritering van negatieve plichten houdbaar is gezien zijn doelstelling en of hij inderdaad zonder positieve plichten kan. Hierbij besteed ik ook aandacht aan de claim van Pogge dat zelfs libertariërs, die er een minimalistische visie op plichten op nahouden, zich vanuit hun eigen normatieve overtuigingen aan zijn theorie kunnen committeren.

² Thomas Pogge. *World Poverty and Human Rights (second edition)*. Cambridge/Malden: Polity Press, 2008, p.30

Mijn conclusie luidt dat negatieve plichten onvoldoende sterke normatieve argumenten bevatten om mensen zich als moreel verantwoordelijk te laten beschouwen voor de armoede in de wereld, en onvoldoende normatieve kracht bevatten om hen te verplichten tot actievere en fundamenteelere bijdragen aan de bestrijding ervan. Pogge heeft wel degelijk positieve plichten nodig om op overtuigende wijze te kunnen beargumenteren dat mensen een morele verantwoordelijkheid hebben voor het bestrijden van armoede en het realiseren van een rechtvaardigere verdeling. Sterker nog: vanuit moreel oogpunt doet Pogge met zijn nadruk op negatieve plichten mensen in arme staten juist tekort.

Hoofdstuk 1: Instituties en mondiale rechtvaardigheid

1.1. Menselijke bloei

Een leven dat het waard is om geleefd te worden, bevat volgens Pogge een minimale toegang tot die voorwaarden die nodig zijn voor *human flourishing*, wat ik hier vertaal als ‘menselijke bloei’³. De mate van menselijke bloei waar een individu uitzicht op heeft, is graadmeter voor de kwaliteit van leven. Toegang tot de basisgoederen die nodig zijn om in leven te blijven, zoals voedsel, drinkwater, kleding en onderdak, is volgens Pogge de minimale voorwaarde om een mate van menselijke bloei te kunnen ontwikkelen.

Menselijke bloei wordt volgens Pogge mede beïnvloed door de mate waarin nationale en internationale instituties al dan niet rechtvaardig opereren. Deze instituties bepalen en sturen interactie tussen mensen onderling en zijn tevens bepalend voor de toegang tot materiële bronnen. Gezien de grote invloed van instituties op ons leven en hun onderlinge afhankelijkheid, kan het volgens Pogge niet anders dan dat instituties (en daarmee degenen die deze in stand houden) voor een belangrijk deel verantwoordelijk zijn voor het feit dat een deel van de wereldbevolking geen toegang heeft tot de noodzakelijke basisgoederen. Pogge stelt dat we geneigd zijn om een land te beoordelen op basis van de nationale institutionele orde en de nationale overheid en de manier waarop deze haar burgers behandelt. Maar we vergeten vaak dat deze instituties grote invloed hebben op mensen die niet rechtstreeks onder hun gezag vallen. De mate waarin instituties ‘rechtvaardig’ genoemd kunnen worden, is dan ook mede afhankelijk van de manier waarop zij buitenstaanders behandelen.

Vanwege de reikwijdte van instituties en het feit dat instituties en staten continue met elkaar in verbinding staan via handel en verdragen, is de opvatting dat ieder land vrij moet zijn om eigen rechtvaardigheidscriteria te kiezen volgens Pogge niet verdedigbaar. Het is noodzakelijk te komen tot één universeel criterium van rechtvaardigheid dat de leidraad vormt voor de inrichting van instituties. Dit criterium moet ervoor zorgen dat niet alleen afzonderlijke staten, maar ook internationale instituties mensen op een moreel juiste manier behandelen, zodanig dat een minimale mate van menselijke bloei mogelijk wordt gemaakt.

1.2. Mensenrechten

Pogge stelt dat mensenrechten uitgangspunt dienen te zijn van dit kerncriterium voor rechtvaardigheid. Mensenrechten moeten volgens hem namelijk in de eerste plaats worden opgevat als claims *ten aanzien van* instituties en *tegen* degenen die verantwoordelijk zijn voor het inrichten

³ Thomas Pogge. *World Poverty and Human Rights (second edition)*. Cambridge/Malden: Polity Press, 2008

van instituties. Het hebben van een mensenrecht op X betekent in die opvatting dat, voor zo ver redelijkerwijs mogelijk, iedere dwingende sociale institutie zodanig ontworpen moet worden dat iedereen die door de betreffende institutie wordt beïnvloed, veilige toegang heeft tot X. Deze institutionele interpretatie van mensenrechten gaat volgens Pogge boven de interactionele opvatting, die het intermenselijk verkeer regelt als het gaat om fundamentele rechten. De interactionele opvatting gaat namelijk voorbij aan het bestaan van instituties die van net zo groot belang zijn voor de mate waarin mensenrechten worden gerespecteerd als intermenselijke betrekkingen.

Mensenrechten hebben als bijzondere karaktertrek dat hun geldigheid in tegenstelling tot die van andere soorten wetten niet afhankelijk is van hun schriftelijke vastlegging. Mensenrechten bestonden al voordat ze in 1948 werden vastgelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Ze stammen af van de natuurwet die het recht omvatte voor de mens om zijn eigen doelen en belangen na te jagen en te verdedigen. Hobbes definieerde de natuurwet als 'het recht van ieder mens op alles'⁴. Deze wet kende weinig beperkingen voor de mens en evolueerde al snel naar natuurrechten. Deze ontwikkeling betekende volgens Pogge een belangrijke vernauwing van het oorspronkelijke begrip 'natuurwet'. Natuurrechten brengen namelijk morele eisen met zich mee ten aanzien van deze rechten: een ieder heeft de morele plicht de natuurrechten van de ander te respecteren. Die morele eisen gelden niet alleen voor individuen, maar ook voor instituties en zijn te begrijpen en accepteren voor ieder mens, onafhankelijk van cultuur, achtergrond of welke factor dan ook.

Natuurrechten, en daarvan weer van afstammend mensenrechten, zijn dus rechten die voor ieder mens altijd en overal gelden. Deze rechten zijn niet afhankelijk van hun vastlegging in een officiële verklaring, zoals met de meeste andere rechten wel het geval is.

De ontwikkeling van natuurlijke rechten naar mensenrechten betekende een verdere vernauwing van het (oorspronkelijke) begrip 'natuurwet'. Pogge stelt dat alleen instituties en hun vertegenwoordigers bij machte zijn om mensenrechten te schenden. Door ons te bedienen van de term 'natuurlijke rechten' kunnen we volgens Pogge bescherming vragen tegen iedere bedreiging van ons welzijn; we spreken echter over 'mensenrechten' wanneer officiële instanties ons welzijn bedreigen. Onze mensenrechten worden pas geschonden wanneer vertegenwoordigers van de overheid hierbij een rol hebben gespeeld. Ook wanneer de overheid zelf zegt mensenrechten te respecteren maar bijvoorbeeld gewelddadig gedrag van individuen, ondernemingen of groepen onbestraft laat, maakt zij zich volgens Pogge toch schuldig aan mensenrechtenschendingen.

⁴ Thomas Pogge. *World Poverty and Human Rights (second edition)*. Cambridge/Malden: Polity Press, 2008, p.60

Mensenrechten hebben dan ook een morele lading die in geen enkel ander recht te vinden is. Door de ambitie uit te spreken zijn criterium voor de rechtvaardige inrichting van instituties te willen definiëren in termen van mensenrechten, geeft hij zijn criterium de lading mee van een moraliteit die altijd en overal voor iedereen geldt.

De basiseis voor alle dwingende institutionele structuren is volgens Pogge dan ook dat zij ieder mens veilige toegang dienen te geven tot een minimaal noodzakelijke mate van vrijheid, voedsel, schoon drinkwater, onderdak, onderwijs en gezondheidszorg.

1.3. Hoe de internationale orde individuen schaadt

Dwingende instituties die niet voldoen aan dit universele rechtvaardigheids criterium maken zich volgens Pogge schuldig aan het schenden van de mensenrechten van iedere persoon die dankzij de institutionele orde onvoldoende toegang heeft tot de basisgoederen. De werkelijk aanwijsbare schuldigen zijn degenen die verantwoordelijk zijn voor het inrichten en in stand houden van deze instituties; doorgaans regeringen van staten, die op hun beurt zijn gekozen door burgers. Wanneer instituties schadelijke handelingen toestaan of daar zelfs toe opdragen, en regeringen en burgers deze instituties in stand houden door hun politieke goedkeuring en economische steun, dragen zij bij aan de schade die door deze instituties wordt toegebracht. Pogge maakt een vergelijking met de Nazitijd: de gruwelijke misdaden die door het Naziregime werden gepleegd, waren niet mogelijk zonder de legitimiteit die de Nazi's kregen van burgers, van de economische bijdragen die zij ontvingen via het belastingstelsel en van burgers die zich aanmeldden voor het leger.

Burgers hebben dan ook de morele verantwoordelijkheid ervoor te zorgen dat de instituties de mensenrechten van ieder die gedwongen onder deze instituties leeft, respecteren.

Met een beroep op de theorie van John Locke trekt Pogge deze redenering door van nationale instituties naar wereldwijde instituties zoals de Wereldbank, de Europese Unie en de Verenigde Naties. Locke stelde in zijn theorie over de natuurstaat dat iedereen evenveel recht heeft op alle aanwezige natuurlijke hulpbronnen. Iedereen was dan ook gerechtvaardigd zich naar hartenlust land, water en dieren toe te eigenen, mits men ervoor zorgde dat er voldoende overbleef voor anderen⁵. Locke zag deze regel niet als een geste van goedhartigheid, maar als een dwingende negatieve plicht die gold voor iedereen. Instituties waarmee mensen zich meer konden toe-eigenen dan andere waren volgens Locke toegestaan voor zover iedereen voordeel had bij de introductie ervan; ieder mens moest na introductie van instituties een gemiddeld hogere levensstandaard hebben dan hij had in de natuurstaat van Locke, plus toegang hebben tot een betere economische positie. Wanneer

⁵ Thomas Pogge. *World Poverty and Human Rights (second edition)*. Cambridge/Malden: Polity Press, 2008 p. 144

dwingende instituties mensen daarop geen uitzicht geven, worden mensen die leven onder invloed van deze instituties onevenredig geschaad. Instituties hadden de plicht in ieders voordeel te werken.

Pogge noemt twee voorbeelden van manieren waarop de huidige internationale structuren en afspraken een bijdrage leveren aan het in stand houden van de armoede in de wereld: het *Borrowing Privilege* en het *Resource Privilege*⁶. Het eerste houdt in dat internationaal erkende leiders vrij zijn om leningen af te sluiten uit naam van hun land. Of een leider nu corrupt en dictatoriaal is en/of ondemocratische wijze gekozen: zo lang deze door andere staten erkend wordt als leider en toegang krijgt tot de internationale financiële markten, kan hij zoveel lenen als is toegestaan. De leningen die deze leiders afsluiten, komen doorgaans niet ten goede aan hun onderdanen. Als het al lukt om op den duur democratische hervormingen door te voeren in het land, gaat het doorgaans gebukt onder torenhoge schulden als gevolg van onverantwoorde leningen. Bovendien ontbreekt door dit privilege iedere incentive voor een leider om zijn volk beter te behandelen.

Het *Resource privilege* stelt dictatoriale leiders in staat om natuurlijke hulpbronnen zoals grondstoffen te verkopen op de internationale markt. De opbrengsten komen doorgaans niet ten goede aan de bevolking en worden vaak zelfs gebruikt om een oorlog mee te financieren. Rijke staten profiteren van deze grondstoffen, en er is hen veel aan gelegen om onrust in het grondstoffenrijke land geen ruimte te geven.

Terwijl we doorgaans wijzen naar corruptie en dictatoriale regimes als oorzaken van armoede, vragen we ons volgens Pogge nooit af wat de reden is dat een land een dictatoriaal regime kent en corrupt is. De genoemde privileges laten volgens Pogge zien dat internationale structuren hierbij wel degelijk een belangrijke rol spelen.

1.4. De rol van de nationale staat

Nationale staten dragen volgens Pogge sterk bij aan mondiale ongelijkheid. Staten zijn gevormd op grond van territoriale criteria, met regeringen die dankzij het *Borrowing* en *Resource Privilege* niet worden gestimuleerd om af te zien van corrupt gedrag. Burgers en politieke leiders binnen staten zijn gericht op het bewaren en vergroten van hun voordeel ten opzichte van andere staten, en vinden dit gewoon en zelfs gewenst gedrag⁷. Op nationaal niveau zouden we bevoorrechting van de ene persoon boven de ander op ondemocratische gronden echter nooit accepteren, stelt Pogge. Bovendien wordt te gemakkelijk naar nationale staten gewezen om verantwoordelijkheid voor armoede op af te schuiven: als arme staten minder corrupt waren en democratische regeringen

⁶ Thomas Pogge. *World Poverty and Human Rights (second edition)*. Cambridge/Malden: Polity Press, 2008, pp119-122

⁷ Thomas Pogge. *World Poverty and Human Rights (second edition)*. Cambridge/Malden: Polity Press, 2008 p. 124-125

hadden, was er veel minder armoede geweest. Dit 'explanatory nationalism' hekelt Pogge als een kwalijk 'excuus' van mondiale instituties om zich te onttrekken aan de verantwoordelijkheid voor armoede en om de invloed van de geopolitieke context te negeren⁸.

Pogge presenteert een kosmopolitische visie op de wereld waarin niet de staat, maar het individu uitgangspunt is. In deze wereldorde kunnen grenzen gemakkelijker verlegd worden afhankelijk van de aspiraties van mensen en gemeenschappen⁹. Binnen deze kosmopolitische visie zijn alle mensen gelijk en geldt deze status voor ieder mens waar ook ter wereld. Voor iemand in Nederland is een inwoner van, bijvoorbeeld, de Filippijnen net zo 'gelijk' als een landgenoot. Iedereen draagt morele verantwoordelijkheid voor het welzijn van ieder ander; territoriale grenzen zijn niet langer leidend. Het is opmerkelijk hoe Pogge van de nationale staat als primaire actor en schuldige komt tot een globale wereldorde waarin staten geen rol meer spelen. In de eerste plaats omdat democratie zich eerst heeft ontwikkeld op staatsniveau, en het de vraag is of en zo ja, hoe democratie mogelijk zou zijn binnen een wereldorde waarin de staat als lichaam geen leidende rol speelt. Gezien de huidige problemen in de Europese Unie en de toenemende weerzin tegen steun aan de armere staten binnen de unie, zoals Griekenland en Spanje, is het naar mijn mening zeer de vraag in hoeverre 'grenzeloze' verantwoordelijkheid van individuen ten aanzien van mensen die ver weg wonen, realistisch is.

Daarnaast zijn nationale staten die prioriteit geven aan burgers in tegenstelling tot wat Pogge impliceert, wel degelijk moreel relevant. Pogge-criticus Mathias Risse schrijft in *'Do We Owe The Global Poor Assistance or Rectification'* dat de wens van individuen om samen te leven in gemeenschappen en om recht te hebben op zelfbeschikking, gerealiseerd wordt door regeringen die hun burgers een voorkeursbehandeling geven ten opzichte van niet-burgers van die staat¹⁰. Medeburgers zijn onderworpen aan dezelfde wetten die rechtvaardig moeten zijn voor ieder van hen, maar niet voor mensen die niet onder deze wetten vallen. Het bestaan van staten an sich is dan ook niet noodzakelijkerwijs onrechtvaardig, stelt Risse, en staten en burgerschap zijn volgens hem wel degelijk moreel relevant.

Gezien de grote rol die Pogge toekent aan staten bij het vormgeven en in stand houden van instituties, concludeer ik dat Pogge die morele relevantie evenmin kan ontkennen. Pogge heeft juist staten benoemd als grote schuldigen van mondiale ongelijkheid. Niet alleen bekritiseert hij de

⁸ Thomas Pogge. *World Poverty and Human Rights (second edition)*. Cambridge/Malden: Polity Press, 2008 p.146

⁹ Thomas Pogge. *World Poverty and Human Rights (second edition)*. Cambridge/Malden: Polity Press, 2008 p.175

¹⁰ Mathias Risse, 'Do we owe the global poor assistance or rectification?' in *Ethics and International Affairs* 19 (2005), pp. 9-18

dominantie van sterke, rijke staten binnen mondiale instituties, maar ook erkent hij dat nationale regeringen van arme staten wel degelijk – naast mondiale instituties - een belangrijke rol spelen bij armoede. Door staten zo nadrukkelijk als hoofdrolspelers en schuldigen aan te wijzen, erkent hij juist de morele relevantie van deze actoren. Door de stap te maken naar een stateloze mondiale orde, ruilt hij deze primaire actoren in voor actoren en structuren die nog niet bestaan en waarvan niet duidelijk is hoe deze eruit moeten zien.

Pogge heeft bovendien laten zien dat het respecteren van mensenrechten een taak is van een officiële instantie; in de huidige wereldorde is dat de staat. Door de stap te zetten naar een mondiale wereldorde haalt Pogge de belangrijkste instituties weg die in de huidige orde de verantwoordelijkheid dragen voor de mensenrechten van burgers. Deze verantwoordelijkheid komt dan te liggen bij individuen, die immers uitgangspunt zijn bij Pogge's kosmopolitische wereldorde. Het is de vraag in hoeverre dit de mensenrechten ten goede komt.

Hoofdstuk 2: Rechten en plichten

2.1. Negatieve en positieve rechten en plichten

Plichten ten aanzien van anderen en de manier waarop we deze plichten moeten beschouwen, vormen de kern van de theorie van Pogge. Voordat ik daar verder op in ga, bespreek ik eerst het conceptuele verschil tussen verschillende soorten rechten en plichten.

In *The Community of Rights* behandelt Alan Gewirth het verschil tussen negatieve en positieve rechten en plichten. Gewirth benadrukt dat negatieve en positieve rechten dezelfde morele achtergrond bezitten: namelijk het belang voor alle menselijke wezens als 'mogelijke doelgericht handelende mensen' om te leven in de wetenschap dat hun voorwaarden om succesvol te kunnen handelen beschermd zijn¹¹. Het respecteren van zowel positieve als negatieve rechten is noodzakelijk om mensen die goederen te verschaffen die nodig zijn voor handelingsbekwaamheid, en daarmee om een mate van welvaart en welzijn te realiseren.

Wanneer twee rechten met elkaar in conflict dreigen te komen, heeft dat recht volgens Gewirth voorrang wat het meest dringend is ten aanzien van de noodzaak tot handelingsbekwaamheid.

Wanneer stelen van een ander de enige manier waarop iemand kan voorkomen dat hij wordt vermoord, overschrijdt diens recht om in leven te blijven het recht van de ander om niet bestolen te worden. Dit betekent ook dat een positieve plicht om een ander te helpen op een bepaald moment sterker kan zijn dan de negatieve plicht om een ander niet te schaden.

Het moreel belangrijke verschil tussen negatieve en positieve rechten komt voornamelijk tot uiting in

¹¹ Alan Gewirth. *The Community of Rights*. Chicago: The University of Chicago Press, 1996, pp.31-70

het type handelingen dat van actoren wordt verwacht ten aanzien van deze rechten. Een negatief recht, bijvoorbeeld het recht om niet vermoord te worden of om niet aangerezen te worden door een voertuig, vraagt van ons allen dat wij ons ervan weerhouden een ander te vermoorden of ons roekeloos te gedragen in het verkeer. Deze rechten brengen negatieve plichten met zich mee: namelijk de plicht om iets níet te doen, om ons ervan te weerhouden de rechten van anderen te schenden.

Een positief recht is een recht om iets te ontvangen, met de bijbehorende plicht van anderen om actieve hulp te verlenen. Een positief recht op vrijheid en welzijn betekent dat mensen het recht hebben op hulp van anderen wanneer zij er, ondanks hun eigen inzet, niet in slagen een mate van welzijn te bereiken. Deze rechten hebben niet als doel mensen te laten afzien van gedrag, maar juist ervoor te zorgen dat personen en groepen die handelingen verrichten die medemensen de noodzakelijke steun bieden. In de huidige maatschappij is actief ingrijpen vaak harder nodig om de basisrechten te garanderen dan het simpelweg elkaar met rust laten, stelt Gewirth. Positieve rechten eisen beduidend meer van degenen die deze rechten dienen te respecteren, en daarom is volgens Gewirth een sterk moreel argument nodig om aan te tonen dat positieve rechten wel degelijk bestaan. Gewirth vindt dit argument in de volgende redenering: omdat voor iedere persoon vrijheid en welzijn noodzakelijke voorwaarden zijn om te kunnen handelen, geldt voor ieder mens dat hij over vrijheid en welzijn moet beschikken. Als iemand zou ontkennen dat hij positieve rechten heeft op deze twee zaken, zou hij moeten ontkennen dat anderen hem niet hoeven helpen deze te verkrijgen wanneer hij hier op eigen kracht niet in slaagt. Daarmee zou hij toegeven dat het acceptabel is om te leven zonder vrijheid en welzijn, wat de eerste stelling tegenspreekt. Deze redenering geldt noodzakelijkerwijs voor iedere handelende persoon, waardoor de stelling geldt dat een ieder verplicht is anderen te helpen deze goederen te verkrijgen wanneer men in een positie is om deze zonder onacceptabele kosten of inspanningen te verstrekken. Deze positieve plichten komen niet voort uit eigenbelang, maar zijn volgens Gewirth een noodzakelijk kenmerk van ons mens-zijn.

Uit deze analyse wordt een ander belangrijk conceptueel verschil tussen negatieve en positieve rechten duidelijk: namelijk het feit dat de eerstgenoemde categorie inhoudelijk meer gedetermineerd is dan de tweede. Wanneer iemand het negatieve recht heeft om niet gedood te worden, vloeit daaruit voor anderen de negatieve plicht voort zich te weerhouden van die handelingen die het negatieve recht op leven in gevaar zouden brengen. Met andere woorden: de plicht om die persoon niet te doden.

Uit een positief recht vloeit, zoals Gewirth beschrijft, de plicht voort om juist die handelingen te

verrichten die de persoon met het positieve recht toegang geven tot de middelen om dat recht gerespecteerd te zien. Wat die handelingen precies inhouden, is niet van tevoren eenduidig aan te geven. Wanneer we vaststellen dat iemand een positief recht heeft op onderwijs, is niet meteen duidelijk hoe de positieve plicht om diegene toegang tot onderwijs te geven, er precies uitziet. Het is niet duidelijk of diegene toegang moet krijgen tot basisonderwijs, middelbaar onderwijs of universitair onderwijs bijvoorbeeld. Hoe ver die plicht moet gaan, is niet automatisch duidelijk maar moet nader worden bepaald.

De keuze om een recht als positief, negatief of gemengd op te vatten, heeft volgens Gewirth vanuit hun conceptuele betekenis grote gevolgen voor het karakter van een samenleving. Wanneer mensenrechten binnen een samenleving enkel en alleen worden gezien als negatief, is het in theorie voldoende voor mensen om zich slechts te weerhouden van het belemmeren van anderen in het leiden van hun leven. Dit kan leiden tot een samenleving die bestaat uit volledig van elkaar afgescheiden en vervreemde burgers, die zich niet om elkaar bekommeren en op geen enkele manier bereid zijn elkaar noodzakelijke bijstand te verlenen of de extreme ongelijkheden, die volgens Gewirth iedere samenleving kent, te egaliseren.

Een samenleving die tevens uitgaat van positieve rechten eist niet alleen dat we een ander niet schaden, maar ook dat we hem helpen. Die hulp is bedoeld om de ander op de been te krijgen en onafhankelijk te maken. Een dergelijk uitgangspunt leidt er volgens Gewirth tevens toe dat de ergste verschillen in de sociaaleconomische situatie van mensen binnen een samenleving worden overbrugd.

Het onderscheid tussen negatieve en positieve rechten is volgens Gewirth fundamenteel, en kritiek op dit onderscheid is volgens hem dan ook te weerleggen. Als voorbeeld noemt hij de kritiek, onder meer geuit door Henry Shue in *Basic Rights*¹², dat negatieve rechten positieve plichten tot gevolg hebben, bijvoorbeeld het instellen van een goed functionerende politiemacht of het vaststellen van verkeersregels om te voorkomen dat mensen worden vermoord of aangereden. Een interessant punt, stelt Gewirth, maar niet sterk genoeg om het onderscheid tussen negatieve en positieve rechten te weerleggen. Deze positieve assistentie heeft namelijk een negatief doel: ervoor te zorgen dat mensen zich *weerhouden* van bepaalde gedragingen. De politie heeft als taak ervoor te zorgen dat de negatieve plicht om anderen niet te doden wordt vervuld. Het doel van deze plichten is dat de vrijheid van mensen om controle uit te oefenen over hun leven, niet in het geding komt; daarmee vloeien ze voort uit een negatief recht en zijn ze nog steeds een negatieve plicht.

¹² Henry Shue. *Basic Rights*, Princeton: Princeton University Press, 1980, pp.35-64

Waar Gewirth het onderscheid tussen twee typen rechten verdedigt, is Henry Shue een andere mening toegedaan. In *Basic Rights* stelt Shue dat er weliswaar een moreel verschil bestaat tussen verschillende soorten *plichten*, maar dat een dergelijk onderscheid als het gaat om *rechten* niet van toepassing is¹³. Shue onderscheidt twee soorten basisrechten, namelijk het recht op veiligheid en het recht op voortbestaan ('subsistence'). Hij beargumenteert dat het voor het respecteren van beide typen rechten zowel noodzakelijk is dat mensen actief worden beschermd als dat voorkomen wordt dat anderen hen hinderen in het genieten van die basisrechten. Het is dan ook onterecht dat het recht op veiligheid doorgaans als een negatief recht wordt gezien, en het recht op voortbestaan als een positief recht. Het recht op veiligheid heeft een 'positiever' karakter dan vaak wordt gedacht, terwijl het recht op voortbestaan tevens 'negatieve' kanten bezit.

Shue onderscheidt drie typen plichten die samenhangen met ieder recht: de plicht om te voorkomen dat basisrechten niet worden vervuld, de plicht om mensen te beschermen tegen schending van hun mensenrechten, en de plicht om diegenen te helpen wier mensenrechten in gevaar komen. Die laatste plicht geldt ten aanzien van mensen voor wie we een bijzondere verantwoordelijkheid dragen, mensen die slachtoffer zijn van het falen van de eerste twee verplichtingen en slachtoffers van natuurrampen. Om ervoor te zorgen dat een basisrecht wordt vervuld, moet aan al die typen plichten worden voldaan. Je kunt er niet op rekenen dat één van deze plichten voldoende is om de anderen te garanderen. Natuurlijk zou de plicht om te helpen een stuk minder zwaar worden wanneer aan de eerste twee plichten in voldoende mate worden voldaan, stelt Shue. Maar juist de plicht om te helpen is doorgaans het meest urgent, omdat deze plicht geldt ten aanzien van personen die lijden als gevolg van ons falen om de eerste twee plichten te vervullen.

2.2. Negatieve plichten volgens Pogge

In zijn inleiding stelt Pogge dat alle hulp die de afgelopen jaren naar arme staten is gegaan, niet voldoende is geweest om de armoede uit te bannen. Hij concludeert dat de positieve plicht om mensen in nood te helpen, onvoldoende morele kracht heeft om het rijke Westen zich verantwoordelijk te laten voelen voor het lot van de armen en die maatregelen te nemen die echt nodig zijn. Volgens Pogge is het dan ook een ander type plicht dat ten grondslag moet liggen aan het streven naar mondiale rechtvaardigheid: namelijk de negatieve plichten, die rijke staten momenteel massaal schenden. Deze negatieve plichten definieert hij op zodanige manier dat ze onvermijdelijk ook tot 'positieve' handelingen leiden. Positieve plichten heeft Pogge als gevolg daarvan niet nodig¹⁴.

¹³ Henry Shue. *Basic Rights*, Princeton: Princeton University Press, 1980, pp.35-64

¹⁴ Thomas Pogge. *World Poverty and Human Rights (second edition)*. Cambridge/Malden: Polity Press, 2008 p.178

Belangrijk is daarbij aan te geven dat Pogge geen onderscheid lijkt te maken tussen negatieve en positieve *rechten*. Hij heeft tot mensenrechten die minimale rechten gerekend die nodig zijn voor een acceptabel bestaan. Daaronder vallen zowel wat Gewirth negatieve rechten zou noemen, zoals vrijheid, en 'positieve' rechten zoals voldoende voedsel en onderwijs. Pogge lijkt dan ook meer aan te sluiten bij de benadering van Shue, die eveneens een onderscheid tussen verschillende typen rechten ontkent.

Het verschil tussen negatieve en positieve *plichten* is bij Pogge echter essentieel. Volgens Pogge is het probleem van de mondiale ongelijkheid niet dat wij anderen te weinig helpen, maar dat rijke westerlingen schuldig zijn aan het lot van armen doordat zij via instituties en structuren hun negatieve plicht schenden om anderen geen kwaad te doen. De aanname van Pogge daarbij is dat negatieve plichten prioriteit hebben ten opzichte van positieve. We beschouwen het doorgaans als ernstiger wanneer iemand lijdt als gevolg van onze eigen handelingen dan wanneer we nalaten om een ander te helpen die lijdt door de handelingen van een derde. Die plicht om een ander niet te schaden, geldt sterker en op grotere schaal dan welke positieve plicht dan ook. Waar het volgens Pogge verdedigbaar (en zelfs noodzakelijk) is om een sterkere positieve plicht te voelen ten aanzien van onze naasten, stelt hij dat negatieve plichten net zo sterk gelden jegens onze naasten als volslagen onbekenden. Het is niet moreel slechter om een landgenoot in elkaar te slaan dan een buitenlander, net zo min als een overheid een buitenlander slechter mag behandelen dan een landgenoot. Mensen schade toebrengen is verkeerd, onafhankelijk van de relatie die we met iemand hebben.

Ten aanzien van iedereen met wie we samenleven onder dezelfde instituties hebben we de plicht om te voorkomen dat we bijdragen aan het schenden van mensenrechten. Wanneer we vaststellen dat X een mensenrecht is, is het gevolg dat iedere maatschappij of sociaal systeem voor zo ver mogelijk op zodanige wijze moet worden georganiseerd dat alle leden veilige toegang hebben tot X. Dit vraagt van die maatschappij alle maatregelen die nodig zijn om dit recht te garanderen, variërend van het bieden van onderwijs tot het reguleren van de voedselprijzen. Omdat de burgers binnen een maatschappij gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de manier waarop de maatschappij is georganiseerd, dus voor de instituties, zijn burgers tevens verantwoordelijk voor de mensenrechten van hun medeburgers. Pogge stelt dat het niet mogelijk is om enerzijds van mening te zijn dat instituties de basisrechten van ieder mens moeten garanderen, en tegelijkertijd het niet moreel verwerpelijk vinden als mensen een ander op een inhumane manier behandelen.

Wanneer we deze plicht schenden, schenden we onze plicht om anderen geen schade toe te brengen: onze negatieve verplichtingen ten aanzien van anderen.

Uit de noodzaak om mensenrechten te beschermen, komen verschillende handelingen voort,

variërend van (positieve) actieve ingrepen in de samenleving tot (negatief) het erkennen van ieders vrijheid van meningsuiting. Volgens Pogge horen al deze plichten tot de negatieve verplichtingen ten aanzien van mensenrechten. Tot het niet-schaden van anderen rekent Pogge namelijk alle handelingen die bijdragen aan de veilige toegang van ieder mens tot de noodzakelijke basisgoederen. Terwijl hij net als Shue dus erkent dat uit mensenrechten zowel negatieve als positieve plichten voortvloeien, definieert Pogge deze plichten om een basisbestaan voor onze medemensen wereldwijd te garanderen – met alle actieve ingrepen en dus positieve maatregelen die daarvoor nodig zijn - als negatieve plichten.

Als een van de meest opmerkelijke kenmerken van zijn theorie noemt Pogge het feit dat zelfs de grootste tegenstanders van hulp aan armen zich eraan zouden kunnen committeren: libertariërs, die immers stellen dat onze verplichtingen ten aanzien van anderen beperkt zijn tot de verplichting anderen niet te schaden en er daarmee een minimalistische opvatting van mensenrechten op na houden. Pogge heeft zijn definitie van ‘schaden’ zodanig uitgebreid, dat hij het eens kan zijn met dit uitgangspunt van de libertariërs en tegelijkertijd argumenten biedt om onze morele verantwoordelijkheid voor het lot van armen aanzienlijk uit te breiden. Of Pogge hierin inderdaad slaagt, bespreek ik in het volgende hoofdstuk.

Hoofdstuk 3: Kan Pogge zonder positieve plichten?

3.1. De plicht om te helpen

In dit hoofdstuk ga ik na of het aannemelijk is of de manier waarop Pogge het concept ‘negatieve plicht’ interpreteert hem brengt tot zijn doelstelling: beargumenteren waarom rijke westerse staten en individuen morele verantwoordelijkheid dragen voor het lot van arme mensen in de wereld. Een eerste probleem met de benadering van Pogge wordt duidelijk in het licht van de opvatting van Henry Shue ten aanzien van rechten en plichten. Hoewel de theorie van Pogge veel overeenkomsten heeft met die van Shue, verschillen ze op een fundamenteel punt. Shue onderscheidt zoals in het vorige hoofdstuk aangegeven drie typen plichten die voortvloeien uit de basisrechten¹⁵. Alle drie de plichten zijn volgens Shue noodzakelijk om te garanderen dat de mensenrechten van ieder mens worden gerespecteerd. Wanneer aan de plicht om te voorkomen en beschermen wordt voldaan, wordt de plicht om actief te helpen veel minder urgent. Maar dan moet aan die eerste twee plichten dus wél in voldoende mate worden voldaan; en daar is het nu precies waaraan het volgens Pogge op grote schaal ontbreekt - en waardoor die plicht om te helpen juist in de huidige wereldorde urgent is. Pogge benadrukt bovendien dat hij alleen diegenen die bijdragen aan het ontwikkelen en in stand

¹⁵ Henry Shue. *Basic Rights*. Princeton: Princeton University Press, 1980, pp.35-64

houden van de wereldwijde instituties verantwoordelijk houdt voor de wereldwijde armoede en ongelijkheid. Voor het ontstaan van bijvoorbeeld een aardbeving of een tsunami zijn mensen doorgaans niet verantwoordelijk te houden (hooguit voor zaken als de gebrekkige kwaliteit van huizen in een getroffen gebied, waardoor nog meer schade ontstaat en slachtoffers vallen dan wanneer een dergelijke ramp een rijk land treft). Door slechts negatieve plichten te erkennen ten aanzien van de mensenrechten van een ander, loopt Pogge het risico dat niemand zich verantwoordelijk voelt voor het op touw zetten van onmiddellijke hulp aan de slachtoffers van een dergelijke ramp. Mijns inziens bevatten negatieve plichten met hun plicht om te helpen voortkomend uit aangedane schade dan ook onvoldoende normatieve kracht om voldoende maatregelen voor armoedebestrijding te realiseren.

Waar Pogge positieve plichten wegzet als controversieel vanwege de eisen die ze stellen aan mensen, heeft Gewirth laten zien dat dit type plichten wel degelijk moreel verdedigbaar is. Pogge gaat mijns inziens teveel uit van de overtuiging dat schuld ook wel tot boete zal leiden. Zelf gebruikt hij echter het voorbeeld van rijke belastingbetalers die de mazen van de wet opzoeken om zo min mogelijk geld te hoeven afdragen, om aan te geven dat positieve plichten niet voldoende zijn om mensen voldoende verantwoordelijkheid te laten nemen voor anderen¹⁶. Dit voorbeeld betreft weliswaar een positieve plicht (namelijk om belasting te betalen). Maar het is niet ondenkbaar dat rijke westerlingen hun negatieve plicht om anderen niet te schaden eveneens zo minimalistisch zullen opvatten dat aanzienlijke hulp of hervormingen achterwege gelaten kunnen worden. Waar positieve plichten volgens Pogge niet voldoende zijn om mensen tot maatregelen aan te zetten, kan mijns inziens hetzelfde gezegd worden van negatieve plichten.

3.2. Het gewicht van negatieve plichten

Tegen het uitgangspunt van Pogge dat negatieve plichten zwaarder wegen dan positieve¹⁷, zijn bovendien verschillende argumenten in te brengen.

Alan Gewirth stelt dat er weliswaar een hiërarchie in negatieve en positieve rechten bestaat, maar dat deze afhangt van datgene wat we het meest nodig hebben in het licht van ons recht om te functioneren als handelingsbekwaam persoon. Welk recht (en welke daaruit voortvloeiende plichten) prioriteit heeft, hangt dus af van het recht dat op een bepaald moment geschonden dreigt te worden. De hiërarchie tussen de typen rechten en plichten is dus meer situationeel bepaald.

Interessant is dat Pogge zelf als belangrijk kenmerk van zijn eigen theorie noemt dat deze afrekenet met de correlatie tussen typen mensenrechten en de manier waarop ze vervuld moeten worden. Het klassieke als negatief opgevatte recht op veiligheid kan bijvoorbeeld juist om actief ingrijpen van de

¹⁶ Thomas Pogge. *World Poverty and Human Rights (second edition)*. Cambridge/Malden: Polity Press, 2008, p.5

¹⁷ Thomas Pogge. *World Poverty and Human Rights (second edition)*. Cambridge/Malden: Polity Press, 2008, pp.15, 203

overheid vragen. Het gaat er om wat er op een bepaald moment nodig is om ervoor te zorgen dat een bepaald mensenrecht wordt gerespecteerd. Het grote verschil met Gewirth is dat bij Pogge negatieve plichten altijd sterker zijn dan positieve plichten, en dat hij positieve handelingen onder negatieve plichten heeft geschaard. Toch lijken hij en Gewirth elkaar te kunnen vinden in de opvatting dat de meest urgente rechten en plichten voorrang hebben, of dit nu negatieve of positieve plichten zijn. Doordat Pogge veel positief getinte plichten als negatief interpreteert (de categorie die bij hem zwaarder weegt), wordt het verschil tussen Gewirth en Pogge meer een interpretatief verschil dan een inhoudelijk onderscheid. Dat wat nodig is, moet als eerste gebeuren, lijkt ook Pogge te onderschrijven.

Eén van de redenen waarom Pogge prioriteit geeft aan negatieve plichten is het feit dat positieve plichten tot controverses zouden kunnen leiden ten aanzien van de mate waarin een positieve inspanning voor een ander van mensen geëist kan worden. Het is niet automatisch duidelijk welke handelingen uit een positieve plicht voortvloeien, zoals eerder geconcludeerd uit de conceptuele omschrijving van Gewirth. Het structurele verschil tussen positieve en negatieve plichten zegt echter niets over hun prioriteit ten opzichte van elkaar. Dat het door de boot genomen eenvoudiger is om ervan af te zien iets te doen, en dat negatieve plichten inhoudelijk gedetermineerder zijn dan positieve, betekent niet dat deze plichten automatisch prioriteit hebben boven de inspanningsverplichtingen die voortvloeien uit positieve plichten. Zoals Gewirth laat zien, is het voor redelijk denkende mensen niet mogelijk om te stellen dat zij geen (of minder) positieve rechten hebben ten aanzien van hun wens om te leven in vrijheid en welzijn. Uit het conceptuele verschil tussen negatieve en positieve plichten vloeit geen hiërarchie voort; die wordt bepaald door het mensenrecht dat in het geding dreigt te komen.

Robert Huseby verdedigt in *Duties and Responsibilities Towards the Poor* de stelling dat er positieve plichten bestaan die minstens zo sterk zijn als negatieve plichten¹⁸. Huseby noemt als voorbeeld de positieve plicht om een kind te redden dat buiten jouw schuld om in het water terecht is gekomen, die minstens even zwaar weegt als de negatieve plicht om geen winkeldiefstal te plegen. In dit geval is onze positieve plicht om levens te redden sterk genoeg om er moreel aan gebonden te zijn.

Huseby stelt dat aan Pogge's theorie dan ook toegevoegd kan worden dat we de plicht hebben om lijden te verminderen ook al hebben we niet bijgedragen aan het ontstaan ervan. Positieve plichten bieden ons eveneens morele redenen om de armen in de wereld te helpen, concludeert Huseby. In het artikel *Negatieve duties, Positieve duties and New Harms* onderzoekt Judith Lichtenberg de

¹⁸ Robert Huseby, 'Duties and Responsibilities Towards the Poor' in *Res Publica* 14 (2008), pp. 1-18

vraag waarom negatieve plichten zoveel acceptabeler worden gevonden dan positieve¹⁹. Zij concludeert dat het belang van het onderscheid tussen negatieve en positieve plichten 'overdreven' is, iets wat ook Henry Shue volgens haar zou hebben aangegeven in *Basic Rights* door te argumenteren voor de morele gelijkheid van verschillende soorten rechten. Shue geeft in *Basic Rights* echter juist aan dat een moreel verschil tussen plichten wel degelijk van belang is. Niet voor niets onderscheidt hij drie soorten plichten, waarvan de plicht om te helpen wel degelijk een positieve plicht is. Dat volgens Shue de drie soorten plichten onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, betekent niet dat hij het onderscheid tussen positieve en negatieve plichten ontkent. Shue's belangrijkste punt is dat plichten niet één op één verbonden zijn aan een bepaald recht; uit het bestaan van mensenrechten vloeien zowel negatieve als positieve verplichtingen voort. De stelling dat het onderscheid tussen negatieve en positieve plichten weinig relevant is, zie ik mede in het licht van het eerder genoemde conceptuele onderscheid tussen de typen rechten en plichten dan ook als problematisch. Interessant in het artikel van Lichtenberg is echter haar stelling dat positieve plichten lang niet altijd meer van mensen vragen dan negatieve. Niet alleen is het voor negatieve plichten ten aanzien van wat zij noemt 'nieuwe kwaden', zoals grensoverschrijdende milieuvervuiling, niet duidelijk vast te stellen waar iemand zich precies van moet weerhouden. Het nalaten om het milieu te schaden van een individu is wellicht minder effectief dan wanneer die persoon geld geeft aan een hulporganisatie die het gebruikt om iemand te helpen, betoogt Lichtenberg. Maar ook bestaat er geen waarschijnlijke morele theorie die kan bepalen wat een persoon moreel verplicht is te doen of na te laten. Een dergelijke theorie zou immers betekenen dat we alleen moeten doen of laten wat duidelijk omschreven staat, en dat alles wat die grens overstijgt niet als 'verkeerd' kan worden beschouwd. Dit geldt voor negatieve plichten net zo zeer als voor positieve.

Juist omdat Pogge de nadruk legt op de invloed van grensoverschrijdende structuren en verantwoordelijkheden, is het argument van Lichtenberg dat de oorspronkelijke plichtenhiërarchie in een geglobaliseerde wereld niet evident is, interessant en relevant.

Pogge zou het argument van Lichtenberg en vooral Huseby waarschijnlijk weerleggen door te stellen dat hij onze verplichtingen ten aanzien van arme mensen als universeel geldende negatieve plichten benadert omdat positieve plichten juist onvoldoende zijn gebleken om de wereld rechtvaardiger te maken. De mensen die het meest lijden in de wereld zijn precies die mensen ten opzichte van wie we geen positieve plicht voelen; ze zijn eenvoudigweg onzichtbaar voor ons. Sommige positieve plichten mogen dan wel sterker zijn, maar in het geval van mondiale rechtvaardigheid heeft dat de armoede nog onvoldoende doen afnemen. Bovendien zou Pogge waarschijnlijk aanvoeren dat het centraal

¹⁹ Judith Lichtenberg, 'Negative Duties, Positive Duties, and the "New Harms"', in *Ethics* 120 (april 2010), pp 557-578

stellen van negatieve plichten noodzakelijk is om ervoor te zorgen de grootste vijanden van (gedwongen) hulp aan de armen, namelijk de libertariërs, zich kunnen committeren aan zijn theorie.

De vraag is echter of deze stelling van Pogge verdedigbaar is. Libertariërs menen dat rechtvaardige regeringsmacht beperkt is tot het beschermen van de basale negatieve rechten van haar burgers²⁰. Een van de belangrijkste rechten voor libertariërs is het recht op eigendom. Naast persoonlijke veiligheid dient de staat dan ook het privébezit van haar burgers te beschermen. Het door veel libertariërs geclaimde recht op vrijheid betekent het recht voor mensen om hun leven vorm te geven volgens de plannen die ze voor zichzelf hebben gemaakt.

Pogge concludeert dat, door aan te tonen dat onze plichten ten aanzien van anderen negatief van aard zijn, libertariërs geen concessies hoeven doen aan hun normatieve opvatting dat mensen slechts negatieve plichten ten opzichte van elkaar hebben om Pogge's theorie toch te kunnen accepteren. Pogge stelt dat mensenrechten immers geen claim leggen op zomaar iedereen, maar op diegenen die anderen een onrechtvaardige wereldorde opleggen. Wanneer die wereldorde de vrijheid en menselijke bloei van anderen belemmert, zijn de beslissers achter die wereldorde schuldig op negatieve wijze. En wie schuldig is, kan volgens Pogge niet weglopen voor het kwaad dat hij veroorzaakt.

Pablo Gilabert stelt dat Pogge in wezen niets meer doet dan het 'verhullen' van negatieve plichten als positieve: het schaden van een ander stelt hij gelijk aan het falen om de omstandigheden van diegene zoveel mogelijk te verbeteren²¹. Wanneer Pogge zegt dat iedereen de plicht heeft bij te dragen aan een minimaal acceptabel sociaaleconomisch niveau, maakt hij zich juist los van de minimalistische, libertarische opvatting die hij juist claimt te aanvaarden²². Aan compensatie voor onze misdaden ten aanzien van de armen zal een libertair zich nooit kunnen committeren. Ook volgens Alan Patten laat Pogge niet meer zien dan een knap staaltje in het 'herlabelen' van positieve rechten als negatieve. In *Should We Stop Thinking About Poverty in Terms of Helping the Poor?*, een artikel waarin hij rechtstreeks reageert op Pogge's *World Poverty and Human Rights*, schrijft Patten dat libertariërs - die immers vinden dat helpen van armen teveel gevraagd is voor de welgestelden - ook menen dat een negatieve plicht om instituties zo in te richten dat zij alle basisrechten van ieder mens respecteert, teveel gevraagd is²³. Essentieel aan het denken van libertariërs is immers dat zij niet van mening zijn dat de maatschappij de meest kwetsbare mensen dient te beschermen; dat zal

²⁰ John Christman. *Social and Political Philosophy, a contemporary introduction*. Oxon: Routledge, 2002.

²¹ Pablo Gilabert, 'The Duty to Eradicate Global Poverty: Positive or Negative?' in *Ethical Theory and Moral Practice* 7, 2004, pp.537-550

²² Thomas Pogge. *World Poverty and Human Rights (second edition)*. Cambridge/Malden: Polity Press, 2008, p.70

²³ Alan Patten, 'Should We Stop Thinking about Poverty in Terms of Helping the Poor?' in *Ethics and International Affairs* 19 (2005), pp. 19-27

volgens Patten niet veranderen.

Patten geeft in het genoemde artikel nog een mijns inziens sterk argument waarom Pogge positieve plichten niet zomaar terzijde kan schuiven. Volgens Patten kunnen internationale factoren namelijk net zo goed als nationale niet als enige schuldigen van armoede kunnen worden aangewezen. Zelfs in een rechtvaardige internationale wereldorde is er immers geen garantie dat het beleid dat nodig is om armoede te bestrijden, op nationaal niveau geïmplementeerd zal worden. Dit argument is interessant omdat Pogge zelf nadrukkelijk aangeeft dat nationale factoren zoals corruptie wel degelijk een rol spelen in het ontstaan en voortbestaan van armoede. Het mag volgens hem echter niet als de enige reden worden beschouwd. Het is dan tevens onwaarschijnlijk dat Pogge zal menen dat de internationale wereldorde wél volledige verantwoordelijkheid kent. Om armoede echt volledig uit te kunnen roeien, is dan ook wel degelijk ingrijpen op nationaal niveau nodig. En zoals Pogge zelf aangeeft, gelden ten aanzien van mensen met wie een speciale relatie bestaat - bijvoorbeeld een regeringsleider ten opzichte van burgers - eveneens sterke positieve plichten.

Conclusie

Gewone burgers in rijke staten kunnen besluiten om de armoede in de wereld te verminderen, belooft Pogge in de introductie van *World Poverty and Human Rights*. Pogge stelt dat rijke staten en burgers via instituties en internationale structuren massaal hun negatieve plicht schenden om anderen geen kwaad te doen; de plicht die het zwaarste weegt en waarvan het schenden dan ook te allen tijde vermeden moet worden. Op basis van die conclusie stelt Pogge dat het rijke westen moreel verantwoordelijk is voor de schrijnende armoede in de wereld, wat de onvermijdelijke noodzaak voor institutionele (staten) en compenserende (individuen) maatregelen met zich meebrengt. Schuld maakt immers boete. Door eenvoudigweg te stoppen met het schenden van hun negatieve plichten, in plaats van zich te committeren aan de positieve plicht om anderen te helpen, kunnen staten en individuen een einde maken aan het feit dat jaarlijks 18 miljoen mensen omkomen als gevolg van armoede.

Verschillende aannames die aan de theorie van Pogge ten grondslag liggen, roepen echter vragen en problemen op. Negatieve plichten zijn niet altijd sterker dan positieve plichten, en de inspanningen die positieve plichten vereisen zijn niet altijd sterker dan bij negatieve, tonen verschillende auteurs aan – vooral niet op internationaal niveau. Een nadruk op negatieve plichten kan het risico met zich meebrengen dat niemand zich verantwoordelijk voelt wanneer armoede en ongelijkheid ontstaan door factoren waarvoor geen menselijke schuldigen zijn aan te wijzen, zoals natuurrampen. Positieve plichten zijn wel degelijk moreel verdedigbaar en bovendien noodzakelijk voor Pogge's doelstelling:

het uitbannen van de wereldwijde armoede. Mede om die reden is Pogge's stelling dat ook libertariërs zich kunnen committeren aan zijn theorie, niet plausibel: de zorg voor een minimaal acceptabel bestaan voor iedereen, die ten grondslag ligt aan Pogge's theorie, vraagt een betrokkenheid bij de medemens die niet voorkomt in de normatieve uitgangspunten van libertariërs.

Pogge's stelling dat bepaalde institutionele structuren en afspraken bijdragen aan de wereldwijde armoede, is mijns inziens zeer aannemelijk. Maar op basis van de in dit paper behandelde argumenten concludeer ik dat Pogge's op negatieve plichten gebaseerde benadering onvoldoende normatieve argumenten bevat om het rijke westen als moreel verantwoordelijk aan te wijzen voor de wereldwijde armoede en te verplichten tot fundamentele aanpassingen van de wereldorde. Pogge heeft wel degelijk positieve plichten nodig om de armoede in de wereld drastisch te kunnen verminderen. Louter negatieve plichten als argument ter verdediging van ontwikkelingssamenwerking zouden bovendien niet sterk genoeg zijn. Zonder positieve plichten doet Pogge de wereldwijde armen dan ook tekort. En dat is nu precies de situatie die Pogge zich ten doel stelt te doorbreken.

Literatuurlijst

Christman, John. *Social and Political Philosophy, a contemporary introduction*. Oxon: Routledge, 2002.

Gewirth, Alan. *The Community of Rights*. Chicago: The University of Chicago Press, 1996.

Gilbert, Pablo. 'The Duty to Eradicate Global Poverty: Positive or Negative?' in *Ethical Theory and Moral Practice* 7, 2004, pp. 537-550

Huseby, Robert. 'Duties and Responsibilities Towards the Poor' in *Res Publica* 14 (2008), pp. 1-18

Lichtenberg, Judith. 'Negative Duties, Positive Duties, and the "New Harms"', in *Ethics* 120 (april 2010), pp 557-578

Patten, Alan. 'Should We Stop Thinking about Poverty in Terms of Helping the Poor?' in *Ethics and International Affairs* 19 (2005), pp. 19-27

Pogge, Thomas. *World Poverty and Human Rights (second edition)*. Cambridge/Malden: Polity Press, 2008.

Risse, Mathias. 'Do we owe the global poor assistance or rectification?' in *Ethics and International Affairs* 19 (2005), pp. 9-18

Shue, Henry. *Basic Rights*. Princeton: Princeton University Press, 1980.